

Parlement en Wetenschap

Factsheet ECONOMISCHE ASPECTEN VAN IMVO-WETGEVING

Deze factsheet is tot stand gekomen in het kader van de samenwerking van de Tweede Kamer met De Jonge Akademie, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), TNO en de Vereniging Universiteiten van Nederland (UNL).

15 april 2022

Auteurs: Prof. dr. ir. André Nijhof, Prof. dr. Tineke Lambooy, dr. Yulia Levashova, Martine Bosman LL.M., Loeki Schaeffers MSc – allen Nyenrode Business Universiteit

Inleiding

Deze factsheet heeft ten doel om inzicht te geven in de resultaten van wetenschappelijk onderzoek gericht op de economische gevolgen van Nederlandse IMVO-wetgeving. Wanneer Nederland Europese wetgeving niet afwacht, en eigen Nederlandse wetgeving opstelt, zijn verschillende vragen aan de orde rond de voordelen en risico's, de omvang van het weglekeffect en een gelijk speelveld voor ondernemingen. Deze factsheet is gebaseerd op studies die in de afgelopen vijf jaar zijn verricht door onderzoekers van Nyenrode Business Universiteit. IMVO staat voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. De context van IMVO is dat in allerlei internationale handelsketens misstanden voorkomen waarbij mensenrechten worden geschonden, arbeidsomstandigheden door een ondergrens zakken en milieuverontreinigingen plaatsvinden. Door de trend, sinds de jaren 70, om productie uit te besteden naar lagelonenlanden richt IMVO zich primair op de risico's op misstanden in die landen. IMVO-wetgeving omvat beleid gericht op de ketenverantwoordelijkheid van organisaties door een proces van zorgplicht (due diligence) voor te schrijven. Het doel ervan is risico's op misstanden in kaart te brengen, beheersmaatregelen te treffen en, in geval van incidenten, bij te dragen aan herstel. In deze factsheet staan de termen zorgplicht, gepaste zorgvuldigheid en due diligence alle voor het invulling geven aan IMVO.

Centrale vraagstelling

De centrale vraag waar deze factsheet op ingaat is: "Wat zijn de economische aspecten van IMVO-wetgeving?" Deze centrale vraag wordt mede beantwoord door op enkele deelvragen in te gaan:

1. Welke voordelen en risico's zijn te onderscheiden wanneer Nederland eigen IMVO-wetgeving zal invoeren in plaats van EU-wetgeving af te wachten en later te implementeren?
2. Zijn er scenario's denkbaar waarin bedrijven of bedrijfsonderdelen en bijbehorende werkgelegenheid mogelijk uit Nederland zullen verdwijnen mocht Nederland eigen IMVO-wetgeving opstellen, en hoe zien deze er uit?
3. Welke effecten heeft Nederlandse IMVO-wetgeving op het gelijk speelveld voor ondernemingen?
4. Welke consequenties heeft Nederlandse IMVO-wetgeving voor vraagstukken van transparantie en concurrentie bij ondernemingen?

Samenvatting

Er zijn al diverse kaders voor Nederlandse bedrijven die voorschrijven dat zij hun IMVO-zorgplicht moeten vervullen. Het invoeren van IMVO-wetgeving in Nederland zorgt er primair voor dat de handhaving een andere juridische basis krijgt en er daardoor een

gelijker speelveld ontstaat tussen Nederlandse bedrijven die al invulling geven aan hun zorgplicht en bedrijven die dat nog niet doen. In vergelijking met landen waar die wetgeving nog niet bestaat kan er juist een ongelijker speelveld ontstaan. Echter, doordat de EU inzet op een taxonomie waarbij zorgplicht een voorwaarde is voor financiering van een toekomstbestendige economie, levert het goed invullen van de IMVO-zorgplicht Nederlandse bedrijven ook concurrentievoordeel op. Belangrijk aandachtspunt voor IMVO-wetgeving is dat ze gebaseerd is op een beleidsmix waarbij condities worden gecreëerd voor Nederlandse bedrijven om – ook gezamenlijk – invulling te geven aan hun zorgplicht en om daadwerkelijk schendingen van fundamentele rechten te voorkomen, te verminderen of schade ten gevolge van die schendingen te herstellen.

Analyse

1. Welke voordelen en risico's zijn te onderscheiden wanneer Nederland eigen IMVO-wetgeving zal invoeren in plaats van EU-wetgeving af te wachten en later te implementeren?

Risico op misstanden in internationale ketens

De economische gevolgen van het geconfronteerd worden met misstanden in de internationale handelsketen zijn groot. Dit blijkt uit de gevolgen van rampen zoals Rana Plaza in Bangladesh voor de textielsector en uit individuele cases die bij de Nationale Contactpunten (NCP) kenbaar zijn gemaakt. Uit onderzoek blijkt dat de oorzaken voor het risico op dergelijke misstanden voortkomen uit:

1. Een marktdynamiek waarbij leveranciers de orders krijgen op basis van kosten, productkwaliteit en levertijd, en verantwoordelijkheid voor schendingen makkelijk kunnen worden afgeschoven op anderen;
2. in een omgeving waarin Nederlandse bedrijven individueel slechts weinig macht hebben omdat ze maar één van de vele klanten of leveranciers zijn en zowel bedrijven als overheden belang hebben bij groei van internationale handel;
3. waarbij de voorwaarden tot verandering afwezig zijn omdat bedrijven geen direct of alleen vluchtig contact hebben met schakels voorbij de directe toeleveranciers in een keten en veelal niet weten welke bedrijven daar actief zijn, en
4. de gevolgen van schendingen nauwelijks worden gevoeld door degenen die ze veroorzaken omdat de getroffen mensen en, in geval van milieuschendingen, gebieden zich ver weg in een keten bevinden of omdat zij niet bij machte zijn aansprakelijkheid van westerse bedrijven aan te tonen.

Maatregelen van de overheid kunnen deze dynamieken versterken of juist afzwakken. Om de huidige dynamiek, gericht op terugdringen van schendingen, te versterken past het om maatregelen te beschouwen in het licht van - n waar mogelijk te koppelen aan - de reguliere, traditionele bedrijfsrisico's en kansen, zoals reputatie, schadeclaims, leveringszekerheid, et cetera. Ook is het van belang dat marktprikkels rekening houden met de verschillende mate van adoptie van gepaste zorgvuldigheid door bedrijven (de koplopers en achterblijvers). Een gevolg van deze insteek is dat een onderscheid in beleid op basis van bijvoorbeeld bedrijfsomvang – zoals aparte maatregelen voor bedrijven tot 250 werknemers of daarboven – geen recht doet aan de complexe marktdynamiek. Vaak zijn het juist kleine of middelgrote bedrijven die als koploper fungeren, terwijl in diezelfde categorie óók veel achterblijvers zitten. De objectieve informatie ontbreekt om op voorhand onderscheid te maken tussen bedrijven in termen van koplopers, volgers en achterblijvers. Dit hoeft echter ook niet als het uitgangspunt van het beleid is dat elk bedrijf gelijke kansen krijgt, maar de gevolgen voor bedrijven zullen variëren, al naar gelang een bedrijf gepaste IMVO-zorgvuldigheid effectief toepast of niet.

Doordat er een steeds grotere rol van bedrijven in het kader van duurzaamheid wordt verwacht, maar een internationale juridische en/of ethische norm ontbreekt, kan invoering van IMVO-wetgeving voor bedrijven ook een vereenvoudiging zijn van de huidige praktijk. Daar waar bedrijven in hun internationale ketens ten minste de wettelijke bepalingen van het land van de toeleverancier dienen te volgen, krijgen zij te maken met een veelheid aan regelgeving waarbij het wetgevingslandschap niet alleen per land wijzigt, maar ook per in acht te nemen onderwerp (denk aan bepalingen met betrekking tot chemicaliën, gelijke behandeling, loon). Bedrijven die de gepaste IMVO-zorgvuldigheid in acht willen nemen, hebben belang bij duidelijkheid over wat er van hen in dat kader wordt verwacht.

Risico op extra regeldruk lijkt beperkt

Ook zonder nieuwe IMVO-wetgeving zijn er al diverse regelgevende kaders waarmee bedrijven invulling moeten geven aan hun zorgplicht in internationale ketens. Het Nederlandse Model Bilateraal Investeringsverdrag (2019) verplicht in artikel 7, derde lid, buitenlandse investeerders om aan due diligence op het terrein van mensenrechten te doen en om te voldoen aan de United Nations Guiding Principles (UNGP's) en de OECD-richtlijnen. Bovendien bepaalt artikel 23 van het Model dat een tribunaal bij het vaststellen van compensatie in overweging moet nemen in hoeverre een buitenlandse investeerder zich heeft gehouden aan verplichtingen op basis van de UNGP's en de OECD-Richtlijnen. Het Model Bilateraal Investeringsverdrag wordt gebruikt bij de onderhandeling over en de totstandkoming van investeringsverdragen.

Nederlandse bedrijven zijn ook verplicht om te voldoen aan de Wet zorgplicht kinderarbeid (deze wet treedt dit jaar in werking). Binnen deze wet hebben bedrijven de verplichting om na te gaan of hun goederen en diensten in de *supply chain* zijn geproduceerd met kinderarbeid. Op dit gebied hebben bedrijven al de verplichting om hier transparant over te zijn en om te doen aan due diligence.

Ook hebben de grotere bedrijven in Nederland zich gecommitteerd aan de OECD-richtlijnen. De OECD-richtlijnen zijn in de Westerse wereld breed gedragen en zouden door alle aangesloten landen gepromoot moeten worden. De meeste landen doen dat ook en regelen de handhaving via een Nationaal Contactpunt. Uit onderzoek blijkt dat er de afgelopen jaren gemiddeld minder dan drie geschillen per contactpunt waren. De kans dat een bedrijf gedaagd wordt vanwege misstanden is daarmee aanwezig, maar deze vorm van handhaving staat voor de meeste bedrijven ver van hun realiteit. De invoering van IMVO-wetgeving gaat dat veranderen doordat alle bedrijven die aan de criteria van de wetgeving voldoen moeten aantonen dat ze hun zorgplicht toepassen.

Risico op inconsistentie is aanwezig

De ons omringende landen - Noorwegen, Frankrijk, Duitsland, België, Zwitserland, Italië, het Verenigd Koninkrijk - hebben hetzij IMVO-wetgeving ingevoerd, hetzij bespreken voorstellen hiertoe, met een grote variëteit aan maatregelen en na te leven standaarden. Deze standaarden zijn in ieder geval steeds gericht op mensenrechten en, behalve in Noorwegen, op het milieu: De variëteit in de wetgeving, in ieder land anders, maakt het voor bedrijven niet makkelijker om alle regels te kennen. De wetgeving in die landen gaat echter niet verder dan de OECD-richtlijnen, wat het onwaarschijnlijk maakt dat bedrijven die daadwerkelijk handelen conform de richtlijnen problemen ondervinden. Afhankelijk van de concrete formulering van IMVO-wetgeving kunnen er in de toekomst inconsistenties ontstaan in de reikwijdte van verplichtingen op basis van het voorstel tot een EU-richtlijn Corporate Sustainability Due Diligence en IMVO-wetgeving. Zo kunnen

bijvoorbeeld verschillen in benadering ten opzichte van mkb-bedrijven en klimaatverandering leiden tot fragmentatie. Van de andere kant kan progressievere IMVO-wetgeving leiden tot een hogere standaard bij onderhandelingen in de EU. Op dit moment werken verschillende lidstaten, zoals Duitsland (wetgeving al ingevoerd voor grote bedrijven met drieduizend of meer werknemers) en Spanje, aan nationale due-diligence-wetgeving.

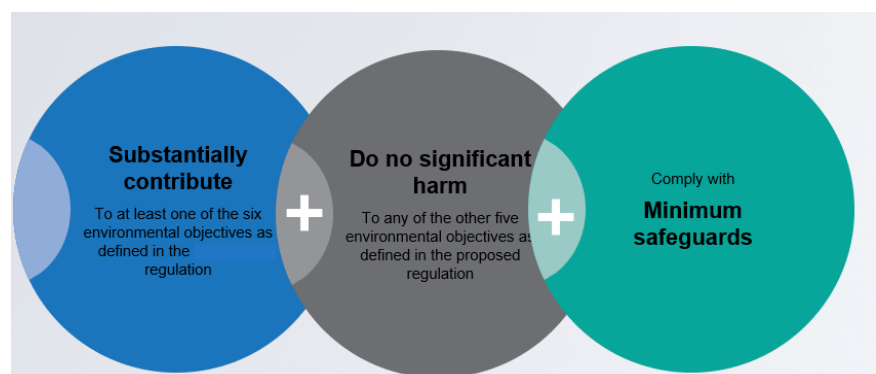
WTO-regels committeren staten zich te houden aan bepaalde vrijhandelsbeginselen, in het bijzonder *national treatment* en *most-favoured-nation* status. Als een lidstaat maatregelen neemt die de internationale handel kunnen beïnvloeden – wat het geval kan zijn bij IMVO-wetgeving – en die afwijken van WTO-regels, dan kunnen deze maatregelen toch gerechtvaardigd zijn op basis van algemene uitzonderingen. Het open karakter van WTO-regels maakt het noodzakelijk om voorzichtig te zijn bij maatregelen die de internationale handel kunnen beperken. Daarom is bijzondere aandacht hiervoor belangrijk bij het ontwerpen van IMVO-wetgeving.

Voordeel van integrale focus geleet op EU Green Deal

Een belangrijke ontwikkeling op het vlak van IMVO-wetgeving is de ontwikkeling van de taxonomie door de Europese Commissie. Vanuit de EU Green Deal is een taxonomie opgesteld waarin voor honderd activiteiten wordt vastgelegd hoe deze “substantieel bijdragen” aan milieudoelstellingen zoals reductie van CO₂-emissies, biodiversiteit en circulariteit gecombineerd met “minimale waarborgen”. Deze minimale waarborgen (Minimum Safeguards) zijn gebaseerd op de UN Guiding Principles en de OECD Guidelines. De taxonomie is de basis voor wetgeving zoals Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en Green Bond Standard (zie figuur hiernaast). Voor deze wetgeving moeten Nederlandse bedrijven dus gaan voldoen aan de IMVO eisen die in de taxonomie zijn vastgelegd.

Vanuit de EU Green Deal wordt een omvangrijke financiële impuls gegeven aan de groene economie die nodig is voor een duurzame toekomst. De ambitie is gericht op minimaal 480 miljard euro per jaar. Door als Nederland alvast IMVO-wetgeving in te voeren, zullen meer bedrijven aan de slag gaan met zorgplicht in de keten, waardoor er meer Nederlandse bedrijven in de kopgroep zullen zitten en profiteren van deze financiering. Overigens is alleen zorgplicht niet genoeg.

Daarnaast is een substantiële bijdrage nodig aan de milieudoelstellingen, maar zorgplicht is wel een noodzakelijke voorwaarde om voor deze financiering in aanmerking te komen (zie figuur vorige pagina). Het gevolg is dat de economische realiteit voor bedrijven zich gaat richten op het voorkomen van schendingen én op het invulling geven aan de Sustainable Development Goals. Het is belangrijk dat IMVO-wetgeving hierop anticipeert door beleid te ontwikkelen dat risico's en kansen in internationale ketens integraal adresseert. Dit wordt ook benadrukt in een SER-advies over IMVO uit 2019: "Met een IMVO-risicoanalyse krijgen bedrijven zicht op de (mogelijke) negatieve gevolgen van hun kernactiviteiten en op de positieve bijdrage aan de SDG's indien de belangrijkste risico's effectief worden aangepakt".

Een illustratieve casus op dit vlak is het grootste project ooit dat Boskalis recent gegund heeft gekregen (1,5 tot 2 miljard euro). Het gaat om de aanleg van het fundament voor een vliegveld op zee voor de kust van Manilla in de Filipijnen. Dat komt in de plaats van het huidige vliegveld in de stad, dat veel overlast veroorzaakt en sterfte door o.a. luchtverontreiniging. Maar de nieuwe locatie op zee bedreigt de biodiversiteit en het levensonderhoud van zo'n 17.000 vissers. Hoe heeft Boskalis deze opdracht gewonnen van concurrenten die voor een lagere kostprijs kunnen werken? Het antwoord is de financiering. Boskalis kan de aanbidding doen samen met een groep banken en een exportkredietverzekering van Atradius. Daarvoor moest Boskalis aantonen dat het project voldoet aan de Equator Principles; Atradius eist zelfs een *Net-positive* uitkomst. Dus niet als ambitie, maar met harde financiële consequenties. Dan verandert het economische speelveld doordat de betrokken partijen op zoek gaan naar uitbreiding van biodiversiteit op andere plekken nabij Manilla, alternatieve vormen van levensonderhoud voor de vissers, etc. Zorgplicht in de praktijk gekoppeld aan toekomstbestendig ondernemen.

2. Zijn er scenario's denkbaar waarin bedrijven of bedrijfsonderdelen en bijbehorende werkgelegenheid mogelijk uit Nederland zullen verdwijnen mocht Nederland eigen IMVO-wetgeving opstellen, en hoe zien deze er uit?

Er is veel onderzoek gedaan naar de redenen waarom bedrijven hun productie outsourcen. Primair gaat het dan om de aanwezigheid van infrastructuur, stabiliteit in beleid, gunstige arbeidskosten, hoog kennisniveau van medewerkers, et cetera. Het al dan niet aanwezig zijn van verplichtingen omtrent ketenverantwoordelijkheid komt in dat onderzoek niet of nauwelijks naar voren. Kijkend naar de effecten van de IMVO-convenanten en naar de kinderarbeidwetgeving blijkt niet dat bedrijven daardoor Nederland verlaten. In de IMVO-convenanten wordt ook een goede due diligence gevraagd en er zijn geen voorbeelden bekend dat dit heeft geleid tot vertrek van bedrijven. Hier past een kanttekening: *forum shopping* is een bekend juridisch fenomeen. Buitenlandse investeerders maken regelmatig gebruik van de bescherming van investeringsverdragen van derde landen in investeringsgeschillen. Nederlandse investeringsverdragen staan er internationaal om bekend toegankelijk en aantrekkelijk te zijn voor buitenlandse investeerders. Onder veel Nederlandse investeringsverdragen vallen indirecte investeerders binnen de definitie van buitenlandse investeerders. Dat betekent dat zogenaamde 'brievenbusmaatschappijen', die geen personeel in dienst hebben en geen concrete economische activiteiten in Nederland ondernemen, nog steeds als investeerders kunnen worden beschouwd onder het van toepassing zijnde verdrag. Afhankelijk van de reikwijdte van de eisen die gesteld worden aan due diligence zou dit ertoe kunnen leiden dat een deel van deze brievenbusmaatschappijen zal overwegen om zich ergens anders te vestigen.

3. Welke effecten heeft Nederlandse IMVO-wetgeving op het gelijk speelveld voor ondernemingen?

Het antwoord hangt af van de definitie: een gelijk speelveld tussen wie? Op dit moment voeren veel multinationals op basis van wetgeving en de OECD Guidelines al een IMVO-beleid. Mkb-bedrijven hoeven dat niet. Bovendien is de handhaving van de OECD Guidelines voor multinationals nu vooral reactief, bijvoorbeeld indien andere partijen in de keten een geschil kenbaar maken bij een NCP. Dat is onvoldoende om tot een gelijk speelveld te komen. Het invoeren van IMVO-wetgeving zorgt er voor dat een groter deel van het Nederlandse bedrijfsleven IMVO-beleid moet voeren. Wetgeving verkleint daarmee het ongelijke speelveld binnen Nederland. Uit interviews ten behoeve van onze studies bleek dat bedrijven die hierin vooroplopen een steun in de rug van onder andere de overheid missen. Zij willen zich inzetten voor innovatie voor een duurzamere productie en voor het delen van informatie, en doen dat in onder meer het textielconvenant, maar zij zouden graag geholpen worden door bijvoorbeeld wetgeving of subsidies om de nodige stappen te maken en dat te kunnen (blijven) doen.

Naast de vraag wat het gevolg is van de invoering van Nederlandse IMVO-wetgeving speelt dat de EU-wetgeving op termijn ook gevolgen heeft voor het gelijke speelveld. Als gevolg van de introductie van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) moeten meer bedrijven dan nu het geval is gaan rapporteren over hun duurzame impact, inclusief het aantonen van gepaste zorgvuldigheid in de keten. Daar waar onder de huidige Non Financial Reporting Directive in heel Europa circa 12.000 bedrijven moeten rapporteren, zal dat onder de CSRD gaan richting 50.000 bedrijven die samen ongeveer goed zijn voor 75% van de totale omzet van bedrijven in de EU. Alle beursgenoteerde bedrijven en alle bedrijven die voldoen aan twee van de volgende drie criteria moeten gaan rapporteren onder de CSRD:

- meer dan 250 medewerkers;
- meer dan EUR 40 miljoen omzet;
- meer dan EUR 20 miljoen balanstotaal.

Op basis van CBS-cijfers blijkt dat er in Nederland 3400 bedrijven zijn met meer dan 250 medewerkers. Indien ook de andere criteria worden meegenomen is het de inschatting van KPMG dat hiervan in eerste instantie 500 bedrijven aan deze criteria voldoen.

4. Welke consequenties heeft Nederlandse IMVO-wetgeving voor vraagstukken van transparantie en concurrentie bij ondernemingen?

Kracht van transparantie

Onderzoek laat zien dat de bedrijven die actief zijn in het textielconvenant werken met 272 producenten in Bangladesh (van de in totaal ongeveer 4000 kledingproducenten in Bangladesh). Door dit inzichtelijk te maken kunnen bedrijven krachten bundelen om gemeenschappelijk naar ketenpartners te stappen om invulling te geven aan hun zorgplicht. Dat maakt het efficiënter voor de betrokken partijen en levert door de bundeling van inkoopkracht een grotere kans op goede risicobeheersmaatregelen.

Bij het textielconvenant was de zorg over concurrentie ook aanwezig - hetgeen in eerste instantie heeft geleid tot een databank bij de SER waar alleen de raad inzage in had. Inmiddels wordt er jaarlijks een openbare digitale productielijst gepubliceerd. Daardoor kan er beter worden samengewerkt, worden maatschappelijke organisaties beter in staat gesteld om onderzoek te doen naar de keten en is er in geval van incidenten betere toegang tot de betrokken bedrijven met het oog op bijdragen aan herstel.

De bedrijven in de textiel die vooroplopen in het streven naar meer MVO zijn zeer transparant over hun toeleveranciers. H&M publiceert de volledige lijst, G-Star geeft per kledingstuk aan waar het is gemaakt en ook Kings of Indigo, MUD Jeans, Nudie jeans: allemaal verstrekken ze de productiegegevens per kledingstuk, en soms zelfs gegevens van het onderzoek ter plekke. Ook worden gegevens over werkwijzen binnen dezelfde productindustrie gedeeld zodat men van elkaar kan leren en het wiel niet steeds opnieuw hoeft uit te vinden. Naast transparantie over ketenpartners worden gegevens gedeeld over duurzamere productiemethoden, zoals bijvoorbeeld de benodigde chemicaliën, in het streven naar een zo duurzaam mogelijke productie.

Belonen van koplopers

Een belangrijke impuls voor de zorgplicht wordt geleverd door de drie uitvoeringsorganisaties FMO, Atradius DSB en RVO die conform het huidige IMVO-beleid van de Nederlandse overheid aantoonbare gepaste zorgvuldigheid hanteren als toegangscriterium voor hun dienstverlening. Deze impuls is vooral gericht op het uitsluiten van bedrijven die deze gepaste zorgvuldigheid niet toepassen. Een andere impuls wordt geleverd in de business-to-business context, waar financiële instellingen de toepassing van Environmental, Social and Governance (ESG)-criteria in het risicomanagement van bedrijven meenemen.

Aandachtspunt is dat het uitsluiten van achterblijvers nog niet hetzelfde is als het belonen van bedrijven die gepaste zorgvuldigheid wél goed toepassen. Veel bedrijven die niet met de drie uitvoeringsorganisaties te maken hebben ondervinden nu weinig prikkels voor het in acht nemen van gepaste zorgvuldigheid. Dit kan veranderen indien dat criterium meer wordt meegenomen in de praktijk van maatschappelijk verantwoord inkopen door overheidsorganisaties en/of indien een benchmark meer zicht geeft op welke bedrijven gepaste zorgvuldigheid goed of minder goed toepassen.

In het verlengde hiervan past het om de discussie over de vraag of er verplichtende wetgeving moet komen te verbreden naar de vraag welke maatregelen moeten worden genomen om achterblijvers in een sector de nadelen daarvan te laten ondervinden. Transparantiemaatregelen, zoals het verder introduceren van *True Price*, zorgen ervoor dat achterblijvers nadelen ondervinden van het zich niet conformeren aan wat de koplopers doen. De maatregelen, gericht op institutionalisering van de zorgplicht, dienen ter ondersteuning van een gezamenlijke sectorstrategie. Dit om te zorgen dat bedrijven die nog niet meewerken aan implementatie van die strategie daar de nadelen van ondervinden. Bij de zorgplicht (due diligence) en concurrentie ontstaat een balans tussen uitsluiten en insluiten. IMVO-wetgeving zal stimuleren dat meer bedrijven constateren dat er in internationale ketens risico's zijn op schendingen van fundamentele rechten. Bij de beheersmaatregelen is uitsluiten van die producten of van dat deel van de keten een logische reactie. Echter, dat verandert niets aan de schendingen, het leidt er alleen toe dat dat specifieke bedrijf daar niet meer bij is betrokken. Een andere richting voor beheersmaatregelen is insluiten. Dan blijft het bedrijf betrokken en spant het zich in om de schendingen te voorkomen, te verminderen of om schade te herstellen. Uit onderzoek blijkt dat uitsluiten soms indirect een positief effect heeft op het verminderen van misstanden in ketens, maar insluiten heeft een directer en doorgaans groter effect.

Bronnenlijst

- Bosman M. & Jansen B (2022 - nog te publiceren) Corporate sustainability through private regulation: a deluge of standards. The importance of policy coherence in pursuit of sustainability. In Mélon L. (ed), *Sustainability in Public Procurement, Corporate Law and Higher Education*. Routledge.
- Chevrollier, N., Zhang, J., van Leeuwen, T. and Nijhof, A. (2020), "The predictive value of strategic orientation for ESG performance over time", *Corporate Governance: the international journal of business in society*, Vol. 20 No. 1, pp. 123-142. <https://doi.org/10.1108/CG-03-2019-0105>
- Europese Commissie (2021). *Mededeling van de commissie aan het Europees Parlement, De Raad, Het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's; Strategie voor de financiering van de transitie naar een duurzame economie*, Straatsburg, 6.7.2021, COM(2021) 390 final
- Lambooy T., Levashova Y., "Position Paper on Dutch Model Investment Agreement: Coherence of Policies – CSR as part of international investment treaties," published on the website of Dutch government, 28 January 2019. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z01392&did=2019D03141>
- Lambooy T., Bosman M., Argyrou A., Jansen B., Begum S. & Kahn A.N. (2019). *The Regulatory Ecology of two severe Sustainability Hot Spots in the product life cycles of a pair of jeans and a T-shirt*. Report of findings in Work Package 3, Sustainable Market Actors for Responsible Trade (SMART). <https://www.smart.uio.no/publications/reports/d3.3smartreportregulatoryecologyjean-st-shirt4.4.2019.pdf>
- Levashova Y., "Accountability and Corporate Social Responsibility of multinational corporations for transgressions in host states through international investment law," *Utrecht Law Review*, May 2018
<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3204456>
- Levashova Y., "The Fair and Equitable Treatment and Investor's Due Diligence under International Investment Law," *The Netherlands International Law Review*, Issue 2, 2020 (open access), <<https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-020-00170-7>>
- Levashova Y., "Investor Due Diligence and the Energy Charter Treaty," *Investment Treaty News*, International Institute for Sustainable Development, 27 June 27 2019, pp. 24-28 <<https://cf.iisd.net/itn/2019/06/27/investor-due-diligence-and-the-energy-charter-treaty-yulia-levashova/>>
- Melis, D.A.M., & Nijhof, André H.J. (2018). The role of institutional investors in enacting stewardship by corporate boards. *Corporate Governance: the international journal of business in society*, 18(4), 728-474. <http://dx.doi.org/10.1108/CG09-2017-0210>
- Mihalache, R., & Bodislav, D. (2019). Government failure vs. market failure: The implications of incomplete information. *Theoretical and Applied Economics*, 26(2), pp. 91-104
- Nijhof, A., Schaeffers, L. en Spoor, S. (2020), *IMVO maatregelen in markttransformatie perspectief; De rol van de overheid bij de naleving van de OECD-richtlijnen en UN Guiding Principles vanuit markttransformatie perspectief*, Rapport Nyenrode Business Universiteit
- Nijhof, A.H.J., Lenssen, G., Roger, L., & Kievit, H. (2014, 5). How to finance the transition to a more sustainable global economy and society? *Corporate Governance:*

the international journal of business in society, 14. <http://dx.doi.org/10.1108/CG-10-2014-0117>

- Smit L., Bright C., McCorquodale R., Bauer M., Deringer H., Baeza-Breinbauer D., Torres-Cortés F., Alleweldt F., Kara S., Salinier C. & Terejo Tobed H. (2020). *Study on due diligence requirements through the supply chain*. Final report.
- Van 't Foort, S. et al. (2017), *The Legitimacy of Final Statements and Reports of National Contact Points: An Empirical Analysis of (Final) Statements and Reports of the UK, US and Dutch National Contact Point of the Organisation for Economic Co-operation and Development (2001-2016)*, Corporate Mediation Journal, Issue 2.
- Villena, V.H. and Gioia, D.A. (2018). On the Riskiness of Lower-Tier Suppliers: Managing Sustainability in Supply Networks, *Journal of Operations Management*, 64, 65-87
- Villena, V.H. (2019). "The Missing Link? The Strategic Role of Procurement in Building Sustainable Supply Networks," *Production and Operations Management*, May 2019

Disclaimer: De Jonge Akademie, KNAW, NFU, NWO, TNO en UNL bemiddelen tussen parlementaire kennisvraag en wetenschappelijk kennisaanbod. De informatie in het kader van Parlement en Wetenschap is afkomstig van vooraanstaande wetenschappers, maar niet onderworpen aan peer review en niet door de wetenschapsorganisaties geverifieerd.